

Sokratova filozofia:
dialóg s Menom,
zapísaný Platónom.

Čo sa mňa týka,
torpédo je spiace,
zatiaľ čo spôsobuje, že sú
iní spiaci, ja som taký,
ale nie ináč.
Pretože to nepochádza
zo žiadnej istoty vo mne,
že v iných spôsobujem
pochybnosť: je to z toho,
že sám mám väčšie
pochybnosti, než ktokoľvek,
že spôsobujem iným
pochybnosti. Takže teraz,
čo sa mňa týka, nemám
žiadnu predstavu, čo je to
cnosť, zatiaľ čo ty,
hoci si to možno vedel,
kým si sa nestretol so mnou,
teraz si rovnako nevedomý
aj ty.
Predsa však
som ochotný
pridať sa k tebe
a preskúmať jej podstatu.
Prečo, na aké línie
sa budeš pozeráť, Sokrates,
čo sa týka vecí, o ktorej
podstate nevieš vôbec nič?
Akým druhom vecí,
prosím ťa, medzi tými,
ktoré nepoznáš,
nás budeš častovať,
ako objektom svojho
výskumu? Alebo dokonca
dajme tomu, prinajlepšom,
že na to natrafíš,
ako budeš vedieť,
že je to vec,
ktorú si nevedel?
Rozumiem tomu,
čo si naznačil, Meno.
Vidíš,
aký zákerný argument
tu teraz predkladáš,
že sa vskutku človek nemôže
spytovať buď na to,

čo pozná alebo na to,
čo nepozná?
Pretože sa nemôže spytovať
na to, čo pozná,
pretože to pozná
a v takom prípade
nie je potrebná žiadna otázka;
a opäť nemôže položiť
ani otázku o tom,
čo nepozná,
pretože nevie,
na čo sa má spýtať.
Zdá sa ti to
ako dobrý argument,
Sokrates?
Nie.
Istí kňazi a kňažky,
ktorí študovali,
aby boli schopní dať
logické vysvetlenie
svojej služby;
a Pindar takisto
a mnohý iný básnik
nebeských darov.
Čo sa týka ich slov,
sú takéto:
posúď teraz, či ich
považuješ za pravdivé.
Hovorila, že duša človeka
je nesmrteľná
a v určitom čase
prichádza na koniec,
ktorý sa nazýva umieranie
a v ďalšom je zrodená znovu,
ale nikdy nezahynie.
V dôsledku toho by mal
človek žiť svoj život
v maximálnej svätosti.
Pretože od kohokoľvek
Persefóna
príjme odškodnenie
za staré zlo,
duše týchto ona opäť obnoví
v deviatom roku
do vyššieho slnka;
z nich povstanú
slávni králi
a muži skvelej moci
a vynikajúcej múdrosti
a po celý zvyšný čas

sú nazývaní svätými
hrdinami medzi ľudstvom.
Vidiac potom,
že duša je nesmrteľná,
narodila sa mnohokrát
a spozorovala všetky veci
v tomto svete
i v dolných ríšach,
získala znalosť
všetkého.
takže niet divu,
že by mala byť schopná
spomenúť si na všetko,
čo poznala predtým
o cnosti a ostatných veciach.
Pretože celá príroda je
spriaznená a duša sa naučila
všetky veci,
nie je žiaden dôvod,
prečo by sme nemali
spomenutím si
na jedinou vec,
čin, ktorý ľudia nazývajú
učením, objaviť všetko
ostatné, ak máme odvahu
a nezoslabneme pri hľadaní;
pretože by to vyzeralo,
že skúmanie a učenie
sú celé len spomínaním si.
Takže nesmieme načúvať
tomu zákernému argumentu:
urobilo by to z nás leňochov
a je milý
len lenivému uchu,
zatiaľ čo to druhé
nás urobí
energickými a skúmavými.
Vkladajúc svoju dôveru
v jeho pravdu, som
pripravený skúmať s tebou
povahu cnosti.
Áno Sokrates, ale čo myslíš
tým, keď hovoríš,
že sa neučíme a to,
čo nazývame učením,
je len spomínanie si?
Môžeš ma poučiť,
prečo je to tak?
Ak je pravda
o všetkých veciach,

že sú stále v našej duši,
potom duša
musí byť nesmrteľná;
mal by si sa odhodlať
a čokoľvek nespoznáš
náhodou v súčasnosti,
to znamená to,
na čo si nespomenieš,
musíš sa snažiť
nájsť to a spomenúť si?
To čo hovoríš,
prichádza ku mne, Sokrates,
ani neviem ako.
A tak ani ja, Meno.
Väčšina argumentov,
ktoré som vytvoril
na podporu svojho tvrdenia,
nie sú také, že ich môžem
sebaisto prehlasovať;
ale že viera v povinnosť
hľadania toho,
čo nepoznáme,
nás urobí lepšími,
statočnejšími a menej
bezmocnými než názor,
že dokonca vôbec neexistuje
možnosť objavenia toho,
čo nepoznáme,
ani žiadna povinnosť
hľadať to,
toto je bod, pre ktorý
som odhodlaný zviest' bitku,
nakol'ko som len schopný,
slovom i skutkom.
I ja sa domnievam,
že hovoríš správne,
Sokrates.
Ale aj tak, Sokrates,
čo sa mňa týka, rád by som
najviac zo všetkého preveril,
tú otázku, ktorú som sa spýtal
najskôr a vypočul si tvoj
názor, či v snahe o to,
máme to považovať
za vec, ktorú sa treba naučiť
alebo za dar prírody
ľudstvu, alebo za vec
prichádzajúcu k nim nejakým
iným spôsobom,
ktorý by som rád poznal.

Pokiaľ sa týka
tvojej otázky o cnosti,
keďže nevieme
ani čo to je, ani aká vec
by to mohla byť,
mali by sme najlepšie
použiť nejakú hypotézu,
so zreteľom na to, či sa ju
možno naučiť alebo nie,
napríklad:
akým druhom veci
musí cnosť byť v kategórii
duševných vlastností, aby
bola naučiteľná alebo nie?
Najskôr,
ak je to niečo nepodobné
alebo podobné znalosti,
je to naučené alebo nie,
alebo ako sme hovorili
práve teraz spomenuté?
Nezačínajme žiadnu diskusiu
o výbere mena:
je naučená?
Alebo tento fakt
nie je jasný každému,
že jedna jediná vec,
ktorú sa človek naučil,
je znalosť?
Súhlasím s tým.
Potom ak cnosť
je druhom znalosti,
nepochybne sa musí naučiť?
Zaiste.
Vyzeralo by to,
že ďalšia otázka,
ktorú musíme zvážiť,
je to, či je
cnosť znalosť
alebo je iného druhu
než znalosť.
Mal by som povedať,
že to je ďalšia vec,
ktorú by sme mali zvážiť.
Dobre teda, iste nazývame
cnosť dobrou vecou,
je to tak,
a naša hypotéza sa zakladá
na tom, že cnosť je dobrá?
Určite áno.
Potom ak je niečo dobré

okrem znalosti a oddeliteľné
od nej,
potom by to mohlo byť tak,
že cnosť nie je druhom
znalosti; ale ak nie je nič
dobré, čo nie je zahrnuté
v znalosti,
naše podozrenie, že cnosť
je druhom znalosti
by bolo dobre postavené.
Celkom tak.
Je to teda cnosťou,
že sme dobrí?
Áno.
A ak dobrá, tak prospešná;
pretože všetky dobré veci
sú prospešné, nie je tak?
Áno.
Potom sa pozrime
na konkrétne príklady,
aké sú to veci,
ktoré sú pre nás prospešné.
Zdravie, povedzme,
a sila,
krása, bohatstvo,
tieto a podobné sú veci,
ktoré nazývame prospešnými,
nie je tak?
Áno.
Ale tieto isté veci,
ktoré uznávame,
nám vlastne súčasne i škodia,
alebo pochybuješ
o tomto tvrdení?
Nie, súhlasím.
Posúďme teraz,
aká je vodiaca podmienka
v každom prípade,
ktorá ich robí
súčasne prospešnými a na
druhej strane škodlivými.
Nie sú prospešné,
keď je ich použitie
správne a škodlivé vtedy,
keď správne nie je?
Pravda.
Potom posúďme
ďalšie dobré vlastnosti duše:
považuješ za ne
striedmosť, spravodlivosť,

odvahu, inteligenciu,
pamäť, veľkodušnosť
a tak ďalej?

Áno.

Teraz mi povedz;
také ako tieto, pretože si
myslíš, že nie sú znalosťou
ale sa od znalosti líšia,
neškodia nám niekedy
a naopak neprinášajú nám
niekedy prospech?
Na príklad odvaha,
ak je tá odvaha
bez opatrnosti
a je len druhom smelosti:
keď je muž smelý
bez zmyslu,
je poškodený
ale keď má zároveň zmysel,
prinesie mu to prospech,
nie je to tak?

Áno.

A v krátkosti,
všetky činy a
záťaž duše
keď je vedená múdrosťou
končia šťastím,
ale keď je vedená hlúposťou,
končia opakom?

Tak sa zdá.

Potom ak je cnosť niečo,
čo je v duši

a čo musí byť prospešné,
mala by to byť múdrosť,
keďže všetky
vlastnosti duše

nie sú sami o sebe ani
prospešné ani škodlivé
ale stávajú sa
jedným alebo druhým
pridaním múdrosti
alebo hlúposti; a preto,
na základe tohto argumentu
o prospešnosti, musí byť
cnosť druhom múdrosti.

Súhlasím.

Múdra duša

vedie spravodlivo

a hlúpa nesprávne?

Tak to je.

Potom to môžeme prehlásiť
za univerzálne pravidlo,
že v človeku všetky ostatné
veci závisia na duši,
zatiaľ čo veci
samotnej duše
závisia na múdrosti,
ak majú byť dobré;
a teda podľa tejto úvahy,
prospešná bude múdrosť
a cnosť, povedzme,
je prospešná?

Určite.

Odtiaľ vyvodzujeme,
že cnosť je buď úplne
alebo čiastočne múdrosť.

Pripadá mi,
že tvoja formulácia,
Sokrates, je vynikajúca.

Potom ak je to tak,
dobrí ľudia
nemôžu byť dobrí od prírody.
Súhlasím.

Teda pretože
to nie je od prírody,
že dobré sa stáva dobrým,
je to vzdelaním?

Myslím, že musíme nateraz
vyvodit', že je to tak;
a bez obalu, Sokrates,
na základe našej hypotézy,
že cnosť je vedomosť,
musí byť učená.

Áno, trúfam si to tvrdiť;
ale čo ak sme nemali pravdu,
keď sme sa na tom zhodli?

Ešte pred chvíľou
to vyzeralo,
ako správna formulácia.

Áno, ale
musí to vyzerat' správne
nielen pred chvíľou
ale aj teraz a i neskôr,
ak to má byť pravda.

Prečo,
aký dôvod máš na to,

že to sťažuješ
a pociťuješ pochybnosť,
či je cnosť vedomosť?

Poviem ti, Meno.

Neodvolávam
ako nesprávnu formuláciu to,
že sa to dá naučiť,
ak je to vedomosť;
ale čo sa týka toho, či je to
vedomosť, posúď,
či si myslíš, že mám dôvod
na obavy.

Lebo povedz mi:
ak vôbec čokoľvek,
nielen cnosť,
je možné naučiť sa,
nemusia existovať
učitelia a žiaci?
Súhlasím.

Teraz mi musíš odpovedať:
nie sú aj medzi
tvojimi ľuďmi
dobrí a čestní muži?
Určite sú.

Dobre teda,
sú ochotní
urobiť zo seba
učiteľov mládeže
a priznať,
že sú učiteľmi
a že cnosť sa treba naučiť?
Nie, nie, Sokrates,
uist'ujem ťa: niekedy
ich môžeš počuť, že o cnosti
hovorí ako o naučiteľnej
a niekedy nie.

Pretože potom to nie je len
kvôli vedomosti,
že muži budú
dobrí a prospešní
pre svoju krajinu,
kde takých mužov
treba hľadať, ale tiež
kvôli pravdivému názoru;
a pretože ani jedna z týchto
dvoch vecí – znalosť
a pravdivý názor – nie sú
prirodzenou vlastnosťou
ľudstva, ale sú získané
alebo si myslíš,
že obe sú prirodzené?

Ja nie.

Potom ak nie sú
prirodzené,

dobří ľudia tiež nemôžu
byť dobrí od prírody.
Samozrejme nie.
A pretože nie sú
následkom prírody,
znovu sme zvažovali,
či sa cnosť možno naučiť.
Áno.
A pretože
sú len dve veci,
pravdivý názor
a vedomosť,
ktoré vedú správne
a človek sa uberá správne,
ak ich má;
pretože veci, ku ktorým
dochádza náhodou,
sa nestávajú prostredníctvom
ľudského vedenia;
ale tam, kde človek
vedie k tomu, čo je správne,
nachádzame tieto dve veci
– pravdivý názor
a vedomosť.
Súhlasím.
A ak nie vedomosťou,
potom jedinou alternatívou
musí byť, že to je
dobrým názorom.
Toto sú prostriedky,
ktoré štátnici uplatňujú
pri vedení štátov
a nemajú o nič viac dočinenia
s múdrosťou,
než veštcí a proroci;
pretože títo ľudia
vyslovujú mnohé pravdy,
keď sú inšpirovaní
ale nemajú vedomosť
o ničom, čo hovoria.
Trúfam si tvrdiť, že je to tak.
Nateraz, ak prostredníctvom
celej tejto diskusie
naše otázky a tvrdenia
boli správne, cnosť
sa nevyskytuje ani
prirodzene ani sa neučí
ale je nám udeľovaná
božským pridelením,
bez porozumenia

tých, ktorým sa jej dostane,
jedine
ak by bol niekto
medzi štátnikmi,
spôsobilý urobiť
štátnika z niekoho iného.
A ak by mal byť
niekto taký, možno o ňom
nestranne povedať,
že je medzi živými tým,
čo Homér povedal, že bol
Teiresias medzi mŕtvymi:
„Jedine On
má pochopenie;
zvyšok sú poletujúce tieň.“
Rovnakým spôsobom
ako on na Zemi
čo sa týka cnosti,
bude skutočnou látkou
medzi tieňmi.
Myslím, že si to vyjadril
presne, Sokrates.
Potom výsledkom
našich úvah, Meno,
je to,
že cnosť k nám prichádza
božským pridelením
vtedy, keď prichádza.
Ale istotu tohto
budeme vedieť, keď
pred spýtaním sa, akým
spôsobom prichádza
cnosť k ľudstvu, začneme
so skúmaním, čo to cnosť
je a v čom spočíva.
Je už čas, aby som sa pobral
svojou cestou.